

КУЛЬТУРНЫ ВЫКЛІК ПРАВАСЛАВНАЙ ЦАРКВЕ ВКЛ У ДР. ПАЛ. 16 СТ.

Шаўкун П.В., БатураВ.Г.

*УА "Віцебскі азяржаўны медыцынскі ордэна Дружбы народаў
медыцынскі ўніверсітэт"*

Другая палова 16 ст. у культурным жыцці ВКЛ з'яўляецца часам істотных змен. Узрастае сацыяльная актыўнасць шляхты, мяшчанства, абуджаецца грамадская думка. У сувязі з падпісаннем Люблінскай уніі, наданнем роўных правоў розным катэгорыям шляхты з'яўляецца палітычная і публіцыстычная літаратура. Выходзяць творы С. Буднага, А. Валяна, А. Ротундуса, М. Літвіна і інш. Вялікую папулярнасць набылі працы антычных мысляроў, асабліва М.Т. Цыцэрона, заходне-еўрапейскіх аўтараў XV – XVI ст. У гэты час пачынаецца кнігадрукаванне. Больш за 50 % ад агульнага аб'ёму кірылічных выданняў у згаданы час прыпадае на Беларусь, таксама былі выданы на польскай, лацінскай, іншых мовах. Вялікім попытам карысталася не толькі друкаваная, але і рукапісная літаратура. Цікавасць да кнігі выклікала утварэнне індывідуальных бібліятэк "Бадай кожны прыкметны асяродак культуры – друкарня, навучальная установа, царква ці манастыр мелі багатыя кнігазборы і архіўныя сховішчы". Прыкметна ўзрастае цікавасць да рэлігійнай літаратуры. Акрамя літургічных твораў попытам карысталіся зборнікі павучэнняў, жыццяў святых, творы айцоў царквы, дзеячаў рэфармацыі і інш. Эпахальнымі падзеямі ў біблістыцы былі выданні ў 1563 г. Берасцейскай (Радзівілаўскай) бібліі і ў 1580 г. Астрожскай. Нечуванае раней інтэлектуальная актыўнасць сведчыла аб змяненні светапогляду чалавека. У першую чаргу гэта праяўлялася ў рэлігійнай сферы, бо "няма ніводнай рэчы, ніводнага меркавання, якія не прыводзіліся заўсёды ў сувязь з Хрыстом, з хрысціянскай верай". Чалавеку Сярэднявечча неабходна было непасрэдна і яўна адчуваць сувязь з Богам. Толькі царква, разумеючы яе ў вузкім сэнсе – як клір, можа задаволіць гэтую патрэбу. Культ дае рэальнае адчуванне прысутнасці Бога. "Царква-клір неабходна як магічны інстытут, як невычарпальная скарбніца жыватворчай сілы". Культывае формулы, малітвы, дзеянні валодалі сілай незалежна ад іх разумення. "Сканцэнтраванасць дзеля малітвы патрэбна, але яна толькі дапамагае... дастаткова і адных слоў" З афармленнем пратэстантызму і пачаткам Рэфармацыі градыцыйныя формы рэлігійнасці паступова саступаюць месца новым. Чалавека перастае задавальняць роля "сляпога" выканаўцы волі царквы. Ён шчыра імкнецца да разумення божай ісціны, без страху разважае аб вяршэнных рэчах, робіць высновы, прагне стаць свядомым удзельнікам рэлігійнага працэсу. Царква, каб прыстасавацца да новых умоў, павінна змяніць уласныя метады. На першае месца выходзіць месіянерская, глумачальная праца. Ад кліру патрабуецца высокі маральны ўзровень і добрая адукацыя.

Перад каталіцкай і праваслаўнай царквой ВКЛ паўстала складаная задача: ачоліць і ўвесці ў прымальныя рамкі прагу да адукацыі, асэнсаванню вучэння і практыкі царквы, правесці неабходныя рэформы. Вырашэнне праблем ускладнялася імклівым пашырэннем у ВКЛ пратэстантызму. Рэфармацыя моцна пахіснула пазіцыі каталіцызму і ў некаторай ступені праваслаўя, але, разам з тым, быў далены пэўны час, каб згуртаваць уласныя сілы. Пратэстантызм, з большага, акамуляваў пратэстныя настроі ў грамадстве, прывёў у пэўную сістэму

альтэрнатыўныя погляды і гэтым нават прычыніўся да некаторай стабілізацыі рэлігійнага жыцця краіны, бо паставіў мяжу сумненняў у хрысціянскіх ісцінах, чаго пакуль не маглі зрабіць ні каталіцызм, ні праваслаўе. Каталіцкая рэформа, якая распачалася рашэннямі Трыдэнцкага сабору (1545-1563), дазволіла каталіцызму выйсці ў барацьбе з пратэстантызмам адноўленым, згуртаваным, значна ўзняўшым уласны аўтарытэт. Вынікі змен вельмі хутка адгукнуліся ў ВКЛ. Карыстаючыся падтрымкаю улады, дзякуючы намаганням іерархіі, манаскіх ардэнаў, у першую чаргу іезуітаў, царква не толькі аднавіла, але і ўзмацніла ўласныя пазіцыі. Была ўтворана добрая сістэма адукацыі. Праз прыклады самаадданага служэння, розныя формы дэманстрацыі кола свядомых каталікоў у дзяржаве пашыралася.

Змены у свядомасці, распаўсюджванне пратэстантызму і Каталіцкая рэформа патрабавалі адэкватнай рэакцыі і з боку праваслаўнай царквы ВКЛ.